

Wstęp

Przemiany ustrojowe, polityczne, społeczno-ekonomiczne i kulturowe ostatnich lat spowodowały zepchnięcie wielu zagadnień edukacyjnych na dalszy plan. Wśród nich znalazły się także kwestie dotyczące przygotowania dzieci i młodzieży do współdziałania, do partnerstwa oraz do zachowań kooperatywnych.

W zatamizowanym społeczeństwie, w warunkach erozji społecznej dominuje wciąż wyścig oparty na egoistycznym dążeniu jednostek do osiągania własnych celów. Lekceważone jest natomiast nawiązywanie pozytywnych kontaktów interpersonalnych oraz emocjonalnych. Te negatywne zachowania przyczyniają się do obniżenia kondycji psychospołecznej oraz poziomu kapitału społecznego całego społeczeństwa.

Motywytem wiodącym tematyki niniejszej publikacji uczyniliśmy sformułowanie zaczerpnięte z Raportu dla UNESCO pt. Edukacja. Jest w niej ukryty skarb (red. J. Delors, 1998), określające tzw. trzeci filar edukacji: „Uczyć się, aby żyć wspólnie, uczyć się współżycia z innymi”. Zadanie to zostało uznane jako największe wyzwanie dla edukacji XXI wieku.

W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera edukacja do współbicia i współdziałania, która z jednej strony - powinna uwzględniać szybkie tempo i charakter zmian w konstruowaniu społeczeństwa obywatelskiego, zaś z drugiej zadaniem jej jest promowanie uniwersalnych zasad i wartości mających wpływ na postawy i zachowania społeczne, do których można między innymi zaliczyć: wolność i odpowiedzialność, suwerenność i partnerstwo, pełnomocność i partycypację, solidarność i sprawiedliwość społeczną, twórczość i kreatywność. Powyższe uwarunkowania powinny wyznaczać kierunek edukacyjnego współdziałania i być konstruktywnie obecne we wszystkich przestrzeniach edukacyjnych.

Prezentowana praca zbiorowa poświęcona jest właśnie tym zagadnieniom. Współautorami jej są nauczyciele akademicy z polskich i zagranicznych uczelni oraz czynni zawodowo nauczyciele, którzy przyjęli zaproszenie do twórczej współpracy. Publikacja, na którą składa się trzydzieści jeden artykułów, została podzielona na cztery zasadnicze rozdziały. Stanowią one łącznie spójną całość oscylującą wokół zagadnień dotyczących edukacji do współbicia i współdziałania, które przedstawiono zarówno z polskiej, jak i zagranicznej perspektywy teoretycznej oraz praktycznej. Stanowią tym samym swoistego rodzaju forum dyskusyjne, które może stać się inspiracją do pogłębionej refleksji.

Pierwsza część traktuje o wizji człowieka dojrzałego społecznie, współdziałającego – w kontekście współczesnych przemian cywilizacyjnych, czyli *homo cooperativus*, i zawiera pięć artykułów. Podjęto w nich tematy dotyczące

między innymi współbycia i współdziałania nauczyciela i uczniów w klasie wielokulturowej oraz edukacyjne konteksty języka globalnego i kształtowanie się ponadnarodowej sfery publicznej

Wskazano na konteksty społeczne w kształceniu uczniów zdolnych w odniesieniu do edukacji do współbycia i współdziałania. W artykułach „Digitálna generácia a vybrané otázky kvality vzdelávania” oraz „Digitálne technológie – prostriedok rozvíjania spolupráce detí v predškolskom veku” wskazano na wyzwania jakie przed współczesną edukacją stawia burzliwy rozwój nośników elektronicznych. Ostatni z prezentowanych tu artykułów poświęcono edukacji dzieci romskich na Słowacji.

Druga część publikacji, składająca się z pięciu artykułów, ukazuje proces kształtowania kompetencji kooperatywnych jako głównego wyzwania współczesnej permanentnej edukacji na wszystkich szczeblach kształcenia, a także w obrębie edukacji nieformalnej i incydentalnej. Zaprezentowano w nim rozważania na temat modelu współpracy kooperacyjnej - szkoły otwartej na środowisko lokalne oraz omówiono grupową aktywność edukacyjną uczniów w młodszym wieku szkolnym jako podstawę kształtowania kompetencji społecznych. W interesującym nas kontekście poruszono także kwestie integracji dzieci pełnosprawnych z niepełnosprawnymi oraz znaczenie kompetencji kooperatywnych uczniów z dysleksją rozwojową w gimnazjum i ich psychospołeczne funkcjonowanie w klasie szkolnej. Omówiono zagadnienie dotyczące uczniów z rodzin dysfunkcyjnych i ich problemy we współbyciu oraz dopowiedziano, jak można w tym zakresie zorganizować pracę wychowawczą nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej.

Kolejna, trzecia część tomu, zawiera siedem artykułów ukazujących rolę środowiska rodzinnego oraz rówieśniczego w procesie wychowania społecznego. Przywołano w nim doświadczenia słowackie dotyczące kwestii współpracy przedszkola ze środowiskiem rodzinnym. Poruszono również problem kreowania kultury współpracy i współbycia na rzecz przeciwdziałania przemocy szkolnej oraz zaprezentowano wzory zachowań społecznych wytwarzanych wewnątrz specyficznych grup rówieśniczych. Dopowiedzeniem powyższych rozważań są przedstawione w kolejnym artykule relacje podopiecznych ze środowiskiem rodzinnym w świetle ich wytworów własnych na przykładzie badań wychowanków pogotowia rodzinnego. W części tej zaprezentowano także rolę rodzinnej pieczy zastępczej jako wsparcia dla dzieci i młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych w procesie wychowania społecznego. Podjęto również zagadnienie edukacji czytelniczej dzieci w świetle alternatywnych działań wszystkich podmiotów edukacyjnych wobec syndromu nieczytania. Rozważania skierowano także w stronę wartości cenionych przez młode kobiety.

Czwarta, ostatnia część książki, składa się z ośmiu artykułów przedstawiających konkretne propozycje i rozwiązania dotyczące m.in. budowania

partnerstwa kulturowego w ramach współpracy lokalnej oraz międzynarodowej, w tym transgranicznej. Dotyczy również praktycznych kontekstów wdrażania dzieci i młodzieży do współbycia oraz współdziałania w różnych przestrzeniach edukacyjnych. Omówiono w niej elementy Strategii Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Raciborzu zmierzające do wdrażania studentów do współdziałania w społeczności lokalnej. Odniesiono się również do kwestii kultury współpracy w szkole jako podstawy nauczycielskiego współbycia w kontekście rozwoju zawodowego nauczycieli. Zaprezentowano przykłady działań uspołeczniających dzieci przedszkolne w ramach realizacji projektu unijnego Comenius. Wskazano także na dostęp kompetencyjny i użytkowy do komunikacji zapośredniczonej nowymi technologiami dla osób z niepełnosprawnością intelektualną. Próbowano znaleźć odpowiedź na pytanie: Ocena zachowania – instrument wychowawczy, przeżytek czy narzędzie represji? W artykule o edukacji skutecznej poprzez współdziałanie odniesiono się do technik Celestyna Freineta. Skupiono również uwagę na wolontariacie jako formie wdrażania studentów do działań kooperatywnych. Ponadto ukazano istotę metody projektów i praktyczne wskazania do realizacji w edukacji wczesnoszkolnej.

Prezentowana publikacja nie jest opracowaniem wyczerpującym i całościowym dotyczącym zagadnień edukacji do współbycia i współdziałania, choć podjęte w niej tematy starano się ukazać rzetelnie w perspektywie pedagogicznej, psychologicznej, socjologicznej, zgodnie z naukowymi wymogami. Książka jest kolejnym głosem w dyskusji na tematy dotyczące współdziałania i współbycia we współczesnym zatimizowanym społeczeństwie, w którym coraz częściej dochodzi do lekceważenia nawiązywania pozytywnych kontaktów interpersonalnych oraz emocjonalnych. Dlatego przedstawione w książce swoistego rodzaju forum dyskusyjne wykładawców akademickich, splecione z rozważaniami i doświadczeniami nauczycieli wszystkich szczebli edukacyjnych, może być wartościowym przyczynkiem do budowania społeczeństwa obywatelskiego opartego na autentycznym współbyciu i współdziałaniu. Wobec powyższego w *variach* opracowania zaprezentowano również te głosy w dyskusji, które korespondują z omawianym zagadnieniem i są cennym dopowiedzeniem skłaniającym do akademickiej dysputy między innymi na temat kierunków przeobrażeń polskiej edukacji na tle przemian cywilizacyjnych oraz języka, który jest odzwierciedleniem obrazu świata minionych i współczesnych pokoleń. Przedstawiono rozważania na temat pochwały wspólnotowości w literaturze popularnej jak również tekst „Digitałna generácia a vybrané otázky kvality vzdelávania”.

Książkę kierujemy do pedagogów, tak teoretyków, jak i praktyków w dziedzinie pedagogiki, psychologii i socjologii, a także do nauczycieli-wychowawców zatrudnionych w placówkach oświatowo-wychowawczych. Do lektury zapraszamy także studentów pedagogiki różnych specjalności oraz rodziców i władze oświatowe w celu wzbogacenia wiedzy o edukacji współbycia i współdziałania niezbędnej do budowania społeczeństwa obywatelskiego. Mamy nadzieję, że problematyka przedstawiona na łamach książki zainspiruje i skłoni jej Czytelników do twórczej refleksji.

Pragniemy w tym miejscu szczególne podziękowania złożyć recenzentom. Trudu zrecenzowania artykułów polskojęzycznych podjęła się Pani dr hab. prof. UŁ Jolanta Bonar, natomiast recenzję artykułów obcojęzycznych sporządził Pan dr hab. prof. PWSZ w Raciborzu Marian Kapica. Ich wnikliwe i cenne uwagi były niezwykle pomocne w poczynieniu niezbędnych poprawek i nadaniu publikacji ostatecznego kształtu. Szanownym Profesorom składamy za to serdeczne podziękowania.

Redaktorzy